

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף עז

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

לימוד התורה ברציפות זה קיום התורה.

אמר רבא, שכר פועלים לכל היום, ונגמרה העבודה, אם יש לו רק עבודה יותר קשה, אינם עובדים וישלם להם שכרם במלואו. ומדובר בסבלים שאם לא עובדים נחלשים, אך בפועלים רגילים על המשך היום שאין להם עבודה ישלם כשכר פועל בטל.

מחמת דברי הגמ', סבילים שאינם עובדים נחלשים, הביא הרא"ש (כאן ס' ג) בשם רבנו יואל ז"ל "מי ששכר מלמד לבנו וחלה התלמיד אי לא שיכיח דחלה פסידיא דמלמד. ואי שיכיח דחלה אי שיכיח מלמד במתא ומכיר עוני התלמיד פסידיא דמלמד. ואי לא שיכיח במתא פסידיא דבעה"ב ויהיב ליה שכרו משלם ולא כפועל בטל דכל לומדי תורה דמי לאוכלוסי דמחוזא שהבטלה גורם להם שכחה וכובד איברים". בהגהות אושרי, כתב שהלכה זו תמוה כיון שיכול ללמוד בעצמו, או ללמד אחרים בחנם כדי שלא יפסיד לימודו.

בפולפולא חריפתא ביאר, שאין קושיה ממה שיכול ללמוד בעצמו, שהרי כאשר יש לו תלמיד צריך עמל ויגיעה לבאר ולהסביר לו, אך שלומד לבד שאינו עמל ויגע כל כך גורם לו כובד איברים. ואף אין להקשות ממה שיכול ללמד אחרים, היות ומדובר שאין כאן אחרים. שהרי את כל ההלכה הנזכרת הוציא רבינו יואל מדברי הגמ', שאם יש לו עבודה אחרת יוכל לתת לפועל, אלא רק באופן שאין לו עבודה אחרת משחררו ונותן לו שכר פועל בטל, א"כ ה"ה כאן אם היה לו תלמיד אחר ללמדו שמוציא שאין נידון לצורך המלמד ללמוד עם אותו תלמיד. וכך הביא בתפארת שמואל (אות א) בשם הג' מימוני ובשם המרדכי.

בשו"ת הרדב"ז (ח"ב תשנ) הביא את פסק הרא"ש בשם הרשב"א, שאם שכר מלמד וחזר בו חייב לתת לו שכר מלא. כיון שהם דומים לסבלים שכאשר אינם עובדים נחלשים. ותמה הרדב"ז, מדברי הגמ' בסנהדרין (כז, ב) שאמרו שתורה נקראת "תושיה" שמתשת כחו של אדם. א"כ מובאר שעמל התורה מתיש כחו של אדם, ובדברי הראשונים הנ"ל מובאר הפוך שאם לא עוסקים בתורה נחלשים. ואומר הרדב"ז, שאין לומר שמתשת כוחו של אדם זה דווקא בדברים הצריכים עיון. שהרי רואים אנו מלמדי תינוקות שטורחים הרבה ויגיעים, ועוד הלך נקרא "תושיה".

מייסד הרדב"ז ומבאר בעומק כוונת הראשונים, עיקר הטעם הוא שבזמן שהמלמד יושב ובטל נחלש כח הלימוד ודרכו וכשירצה לחזור ללמודו קשה עליו, כי בהרגל הדבר לא יקשה עליו טרחו. ולא דחלשי גופייתו ממש אלא חלשי ממלאכתו וניחא להו להיות עוסק במלאכתו תדיר ולפיכך נותן לו שכרו משלם. מובאר ברדב"ז שעמל התורה ברציפות, כאשר האדם רגיל בזה אין בזה טורח כי זה מלאכתו וזה עסקו בדבר ד', אך כאשר מרפה ידיו יקשה עליו לחזור לתלמודו.

ואולי יש להוסיף על דברי הרדב"ז, מה שאמרו בגמ' בעירובין (סח, א) שהביאו כמה הנהגות מהאמוראים קדושי עליון, עד כמה האדם צריך להיות שקוע בלימודו ולהסיר מעליו את כל המפרעים. אביי אומר שאם אומנתו הייתה אומרת לו, לעשות איזה פעולה קטנה, באותו היום כבר לא היה לומד כמו שצריך ללמוד. רבא אומר, אי קרצתן כינה שהוא טירדה קלה, עקיפה של כינה דבר שכמעט בלתי מורגש, ב"כ זה היה מסיח דעתו ולא לומד כפי הצורך והרצוי. אומר המאירי "כל זה בא להעיר שכל כוונת האדם תהא לעסוק בדברי תורה ולא לדבר אחר **שכיון שאדם מערב עמהם שום דבר מעסקי העולם מיד משכח מה שלמד**. ולהעיד ע"ז אמרו עוד אי קרצתן כינה לא גרסי' פי' אלו עקצתני כינה או פרעושי הייתי מתבטל מלמודי ואי הייתי חוזר שם **כי הלימוד לא יתערב עם שאר עסקים וטבעיהם ומזניהם אינם שוים כי במעלה ולא במדרגה**". עכ"ל.

מובאר בדברי המאירי שלימוד תורה שחסר בו בריכוז יכול לשכח את כל מה שלמד. בתורת חיים בסנהדרין (שמ) ביאר, מה הכוונה שתורה מתשת כוחו של אדם, שאין הכוונה שטורח העמל והיגיעה הם מתישים את כוחו של האדם, שהרי ראינו חוטבי עצים וחוצבי אבנים שטרחם יותר מרובה מעמלה של תורה, והרי מסתבר הפוך שתורה "דרכיה דרכי נעם" וכל מי שעוסק בתורה יש לו קורת רוח ודעתו נוחה. א"כ מה הכוונה שתורה מתשת כוחו של אדם.

מבאר התו"ח, מה שהיה מתשת כחו של אדם, לא מפני טורח עמלה, אלא שכן היא דרכה של תורה שכל העוסק בה נעשה כח חומר תש כדי שיתגבר עליו כח נשמתו ודעתו וחכמתו שכל זמן שחומר של אדם מתגבר אין דעתו נכונה וצלולה. ומהאי טעמא אמרו חז"ל תלמידי חכמים כל זמן שמצוקינין מוסיפין חכמה לפי שלעת זקנתן תש כח חומר שלהן, לכך דעתו נוספת.

ביאור דבריו, שדברי תורה אינם יכולים להיות בגוף החומרי, דברי אלוקים חיים אינם יכולים להכיל את החול, כאשר האדם מתנתק מחומריות אז תוכל רוח ד' לחזור לגופו ולנשמתו ולהבין תורת חיים. ממילא כאשר האדם עוסק בתורה בעמל וביגיעה הוא מעלה את עצמו מהחומר ומגביר בעצמו את כח הרוחני שבו, וזה הכוונה מתשת כחו של אדם, שמבטלת מעצמו את הכח הגשמי.

א"כ מובנים היטב דברי רבינו יואל, שכאשר האדם לומד הוא מבטל מעצמו את הכח הגשמי ומכניס בעצמו את הכח הרוחני, ואם שכר אותו בעל הבית שיעמול עם בניו בלימוד התורה, וחרו בו בעל הבית הרי נמצא שבזמן שלא יעמול

בתורה מיד יחדור בו כח גשמי, וזה החלק הדמיון לסבלים, הם שאינם עובדים נחלש כוחם. והוא שאינו לומד מפחית מעצמו את הכח הרוחני. ואפשר שזה כוונת דברי רבינו יואל "שהבטלה גורם להם שכחה וכובד איברים" מחמת הבטלה יש להם שכחה, וכובד האיברים, מחמת הכח הגשמי שמתגבר.

סיכום הדף נושא היום: יד פועל על העליונה או התחתונה

בדיון הברייתא **כאשר מצאו הפועלים שאינם יכולים לעבוד בשדה**, משלם להם בעל הבית כפועל בטל, א. אמר רב בשם רבי חיאי שלא היה נותן להם אלא כשכר פועל בטל, **ואמר זאת** לפני שאמרו לו שלהדיא מבואר כך בברייתא. ב. אמר רב בשם רבי חיאי, שלא היה נותן להם מאומה, אך רבי חיאי דיבר **באופן שראו** כבר בערב שאין צורך בעבודתם. **וברייתא** שמבואר שמשלם להם כשכר פועל בטל באופן שהיה על הבית לומר להם שאין צורך בעבודתם, כיון שלא אמר מתחייב בשכר פועל בטל.

אמר רבא, שכר פועלים לעזור בשדה, וירד גשם, **אם הלכו הפועלים** בשדה בערב, ההפסד של הפועלים. **אם לא הלכו** ההפסד של בעל הבית, שהיה לו להודיעם וישלם כפועל בטל. **עוד אמר רבא**, שכר פועלים להשקות, וירד גשם, ההפסד לפועלים. **אם עלה הנהר והשקה את השדה**, ההפסד לבעל הבית. **עוד אמר רבא**, שכר פועלים להשקות, ויבש הנהר, **אם אין רגילות** שהנהר מתיבש, ההפסד של הפועלים. **אם ידוע שהנהר מתיבש**, אם הם בני אותה העיר וידועים על זה, ההפסד שלהם, אם **אינם בני העיר**, שריך לשכר כדי שיגמרו. או שהם עצמם יגמרו ויקבלו את מה שנקבע בתחילה. **עבודה יותר קלה או באותה רמה**, יתן להם לעבוד, **אם יש לו עבודה יותר קשה**, אינם עובדים וישלם להם שכרם במלואו. **ומדובר בסבלים** שאם לא עובדים נחלשים, אך בפועלים רגילים על המשך היום שאין להם עבודה ישלם כשכר פועל בטל.

הביא הגמ' (עו, ב) ברייתא, שפועלים שחזרו בהם לאחר שהתחילו במלאכה, **לדעת רבנן**, שמין להם מה שעשו כבר ויקבלו לפי חשבון, אף שאם התייקר שכר הפועלים שבישוק בעל הבית מפסיד, או שיגמרו את העבודה ויקבלו כפי שקבעו. **לדעת רבי דוסא**, מחשבים כמה הם עדיין צריכים לעשות, ומכנה משכרם את עבודת הפועלים שריך לשכר כדי שיגמרו. או שהם עצמם יגמרו ויקבלו את מה שנקבע בתחילה. **מבאר הגמ'** שנחלקו רבנן ורבי דוסא, **האם יד פועל על העליונה או התחתונה**.

בדעת רבנן מבואר, שאם רוצים ללמוד את המלאכה יקבלו כפי שנקבע להם, **מבאר הגמ'**, אף שהתייקר עבודת הפועלים, ובעל הבית רוצה אותם שיעבדו, לא יוכלו לומר חשבנו שיתן לנו שכר גבוה, **אלא אומר להם** אתן לכם יותר מזונות. **עוד אמרו רבנן**, שמשלם להם בדיוק כמו שעבדו, **החידוש באופן**, שכאשר שכר אותם עבודת הפועלים הייתה 3 והם התרצו לעבוד רק 2 והסכים עמהם, אח"כ עלה מחיר הפועלים וכולם משתכרים, **אינם יכולים לתבוע** יותר מחמיר השוק מחמת שבבער העלה להם יותר המחיר. **בדעת רבי דוסא מבואר**, שאם יגמרו את מלאכתם יקבלו כפי שקבעו. **החידוש באופן** שמחיר השוק ירד וחרו בו בעל הבית, וריצו אותו הפועלים שיחזיר אותם, יקבלו כפי שנקבע בתחילה ולא כפי המחיר הנומק, כיון שבעל הבית שלקחם שוב על דעת ראשונה **ולא אומרם** יד פועל על התחתונה.

פסק רב שלמה כרבי דוסא, היינו יד פועל על התחתונה. **ושאלו בגמ'** הרי רב אמר שפועל יכול חזור בו בחצי היום, מבואר שידו על העליונה. **ואין לומר** שיש חילוק בין עבודת יום, לעבודת **קבלנות**, שהרי מבואר בברייתא שפועל שהיה אנוס וחזר בו אם שכרו יום, נותן את שכרו כפי שעבד, אם קבלו מקבל כפי שעבד, **וברייתא זו** כרבי דוסא, שהרי לרבנן, אף בלא אנוס יכול לחזור בו פועל על העליונה. **וברייתא זו** כרבי שאין חילוק בין קבלן לשכיר יום. **ביאר רבנן**, שרבי דוסא חילק בין שכיר יום שידו על העליונה ויכול לחזור, משא"כ בקבלנות. **אולם ברייתא** שמבואר שאין חילוק מדובר בדבר האבד ולכן רק במקרה של אנוס יכול לחזור, בין לרבנן ובין לרבי דוסא.

במשנה מבואר "כל החוזר ידו על התחתונה" **והבינה הגמ'** שבא לומר לדעת רבי דוסא שיד פועל ידו על התחתונה ואין הבדל בין שכיר יום לקבלן, וא"כ איך נבאר את שיטת רב שחילק. א. רב פסק כרבי דוסא **רק** בקבלן, ובשכיר יום **חלק וסבר** שידו על העליונה. ב. אין להוכיח מהמשנה ש"כל החוזר ידו על התחתונה" כדברי רבי דוסא בין בקבלן ובין בשכיר יום, **אפשר לומר** שרבי דוסא אמר רק בקבלן. ובמשנה באו לומר לגבי מקח וממכר שהחוזר ידו על התחתונה.

במקח וממכר החוזר ידו על התחתונה, שילם למוכר דמי קדימה על השדה, **אם חזר המוכר**, יד הלוקח על העליונה ויקבל כפי שירצה, או את כספו או קרקע עידית. **ואמנם כל בעל חוב ידו חובו בבנינוית, ועוד** הרי הקרקע לפינוי, **ביאר רבנן**, שמדובר על אותה חלק בשדה, שממנה יתן את החלק הטוב. **לדעת רב אחא בריה דרב איקא**, כל קונה ששתיקו הרבה כסף לרכישת השדה אין לו את כל הכספים, בעבור כך מוכר את שדותיו הקטנים, ואם המוכר חוזר בו, הוא מזיקו ודין ניזק בעידית.

לוקח חזר, ידו של מוכר על העליונה, או מחזיר אם כספו, או נותן לו מזיבורית. **לדעת רשב"ג**, מלמדים את הלוקח שקיימים את המקח ולא יוכלו לחזור בהם, **היונו** שכותב לו שטר מוכר, **ומעמימים** את החוב שנותן בתורת הלואה, **השדה קנויה** ללוקח ולא ניתן לחזור מהמקח, וישלם לו במועד מאוחר אפילו לאחר כמה שנים. **מזכור** שהמוכר מגלה בדעתו שלא מוכר מכירה גמורה כל עוד לא יקבל את כל כספו. **אבל** באופן שלא מחפש את הלוקח כדי לגבות את התשלום, אין צורך לכתוב את השטר הנ"ל והמכירה קיימת, **שהרי אמר רשב"ג**, שבסמך מכירת שדה אם שילם המוכר, היה שדה קנויה בהמשך ילם. (שנחלקו התנאים בערבון שהיה חלוקה, אם יחזור בו מערבון יהיה שדה למוכר, ואם המוכר יחזור בו יכפול ללוקח בקרקע מערך המשכון, **לרבי יוסי** שאמסכתא קניא נתקיימו התנאים. **לרבי יהודה**, המקח קיים כנגד המשכון בלבד. **לרשב"ג**, אם אמר "עירבני יקון" קונה רק כנגד המשכון, אולם אם זה תחילת התשלום, קנה את כל הקרקע.)